

§ 5.1.

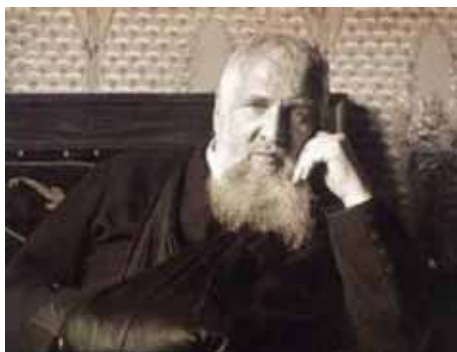
«Я хотів би стати всім для усіх, щоб всіх спасти...»: вибір Андрея Шептицького

КЛЮЧОВЕ ЗАПИТАННЯ

В чому суть життєвого вибору Андрея Шептицького?

Основні поняття, ідеї: вибір священнослужителя, Голокост, Голодомор

► 1. Історична довідка

ЗАВДАННЯ ► Джерело 1

★ Чим можна пояснити той факт, що митрополит Андрей Шептицький цікавився культурою, юриспруденцією, політикою, займався меценатством (Джерело 1)?

★ Який образ Андрея Шептицького формують матеріали історичної довідки?

Роман Марія Олександр граф Шептицький народився 1865 р. в родовому маєтку на Львівщині в аристократичній українсько-польській родині. Предки батька вели свій рід від бояр Галицько-Волинської держави. Мати майбутнього митрополита була дочкою письменника графа Олександра Фредро, який походив із чеського роду.

Початкову освіту Роман здобував удома, середню — у краківській гімназії. Студіював юридичну науку в Ягелонському університеті (Краків), філософію та теологію — у Вроцлавському. У 1888 р. Шептицький здобув науковий ступінь доктора права і в цей же рік вступив до монастиря отців Василіан у Добромилі. У чернецтві прийняв ім'я Андрей. У 35 років (1901 р.) він став галицьким митрополитом. Підтримував добрі стосунки з М. Грушевським, Д. Антоновичем, І. Франком. Як депутат брав участь у роботі Галицького сейму. Заснував українську гімназію в м. Станіславі (1902); вимагав відкриття українського університету в Львові; робив пожертви на Академічний дім, де розмістилися гуртожиток і бібліотека для студентів; спорудив власним коштом приміщення для гімназії «Рідна школа»; заснував церковний музей (1905); допомагав українським художникам та придбав будівлю для художньої школи Олексі Новаківського; заснував українську лікарню — Народну лічницю (1903); ініціював створення Земельного банку у Львові (1910).

У 1939 р. А. Шептицький вітав проголошення Карпатської України. Намагався співпрацювати з радянською владою, однак після жорстокого переслідування УГКЦ, розстрілу брата Лева та його родини, змінив своє ставлення до нової влади. На цей час митрополит вже був прикутий хворобою до крісла, однак не припиняв захищати скривджених.

Радо зустрів відновлення Української Держави у червні 1941 р., проте в грудні цього ж року в листі «До духівництва» визнав свої сподівання помилковими. В лютому 1942 р. в листі до Гімmlера він закликав не вбивати євреїв. Фактично став єдиним із церковних діячів, хто наважився звинуватити Гітлера у вбивстві євреїв. Чимало євреїв упродовж 1941–1944 рр. переховувалася у греко-католицьких монастирях та у митрополичій резиденції. Загалом митрополит з ігуменами та монашками врятували життя більш як чотирьом сотням євреїв. У 1973 р. у столиці Ізраїлю Тель-Авіві на знак вдячності встановлено пам'ятник митрополитові Шептицькому.

Помер Андрій Шептицький у 1944 р. Похований у соборі св. Юра у Львові.

ЗАВДАННЯ ► Джерело 2

★ Прокоментуйте вчинок Андрея Шептицького (Джерело 2). Чи допускаєте ви, що Андрей Шептицький діяв би інакше за інших обставин? Відповідь обґрунтуйте

★ Які риси священика та людини продемонстрував Андрей Шептицький у описаній ситуації?

► 2. Із спогадів П Крупки

Хочу згадати про подію, яку мало хто знає і ніхто ніколи про це не згадував.

Около 20 травня 1902 р. приїхав був Митрополит Андрей на візитацію до Рогатина залізницею. А від залізниці каретою на ринок, до церкви Різдва Пресв. Богородиці. Перед самим ринком на Митрополита чекала делегація жидів з торою. Митрополит висів з карети й спинився. А коли делегація підійшла ближче, він підніс руку, приложив пальці до уст, а потім торкнувся ними тори. Жиди зробили шпалер і Митрополит увійшов до церкви.

На другий день була неділя. По службі Божій Митрополитові винесли на цвинтар фотель і по проповіді він розмовляв з людьми. Церква в Рогатині обведена муром близько двох метрів заввишки. Люди йшли до церкви брамою і не хотіли пускати жидів, які стовпилися під муром. Під час Богослуження жиди сиділи під муром, але як нарід оточив Митрополита, жиди вилізли на мур, зіскачили з нього між людей, витіснили тих людей, що були коло Митрополита, так що Митрополит незабаром знайшовся між самими жидами. Митрополит витягнув з кишені рясина табакерку, зажив табаки й подивився на жидів, а вони якось так ласкаво глядять на нього. Він усміхнувся, зачинив табакерку й подав її найближчому жидові. Цей подав другому, той ще іншому, табакерка йшла по жидях і за яких п'ять хвилин табакерка вернулася до Митрополита, але вже порожня. Митрополит поглянув на жидів, глигнув на порожню табакерку й вдоволено посміхнувся.

Вечором Митрополит виїхав, а на двірці відправили його жиди з цілого повіту.

Чергового року, 1903, об'їздив свою архієпархію польський кардинал Пузина.

Теж і до нього вийшли жиди з торою. Але він навіть на них не глянув. Тоді казали жиди: «Яка то добра людина цей ваш Митрополит. Він наше приказання цілував, він нам табаки не жалував».

Подію з табакеркою я бачив. Я рожденний 1887 р. і в 1902 р. мені було 15 років. То уже розумів і запам'ятав.

Дванадцять листів о. Андрея Шептицького до матері. — Львів: Світ, 1994. — С. 59–60.

ЗАВДАННЯ ► Джерела 3–4

★ Що стало причиною звернення керівництва УРДП до А. Шептицького (Джерело 3)? На що вони сподівалися?

★ Якою була реакція А. Шептицького на лист політиків (Джерело 4)? В чому суть життєвого вибору А. Шептицького в даній ситуації?

► **3. Із листа керівництва Закордонного бюро УРДП до митрополита Андрея Шептицького**

14 грудня 1932 р.

Ваша Ексцеленціє,

Закордонне бюро української радикально-демократичної партії має честь звернутися до Вас, як до вищого Архипастиря Греко-Католицької Української Церкви з наступним проханням.

Населення Великої України тобто три четвиртини цілого українського народу знаходиться в смертельній небезпеці <...>.

На Україну насувається знову голод, іде у небувалому, нечуваному досі розмірі та гостроті. Вже на початку літа населення України голодувало, бо ніяких запасів з попереднього часу не мало. А всі лишки харчів були з краю вивезені. Урожай цього року при зменшеному засіві і повному занепаді господарства не може забезпечити навіть мінімальних потреб населення, а втім увесь час, після жнив запаси зерна та інших продуктів немилосердно відбиралися та вивозилися <...>.

В такий момент ми звертаємося до Вас Високопреосвященний Владико, з проханням піднести Свій високий Архипастирський голос на захист українського народу.

Вас, Високопреосвященний Владико, всі послухають, і високі достойники Церкви, і світова преса і міжнародні благочинні організації, які зможуть завчасно вирядити на Україну безсторонні анкетні комісії, досвідчитися на свої власні очі, що там діється, і, може своєчасними заходами врятувати життя не одній тисячі людей <...>.

Польща та Україна у тридцятих-сорокових роках ХХ століття: невідомі документи з архівів спеціальних служб. Т. 7. Голодомор в Україні 1932–1933. — Варшава — Київ, 2008. — С. 358.

► **4. Із пастирського листа греко-католицького єпископату в справі голоду в Україні**

Українське греко-католицьке єпископство проголошує відозву такого змісту: Українське греко-католицьке єпископство Галицької церковної провінції у справі випадків у Великій Україні до всіх людей доброї волі.

Україна в передсмертних судомах. Населення вмирає від голодної смерті <...>. Сьогодні бачимо наслідки поступків більшовиків: становище з кожним днем стає щораз страшнішим. З огляду на такі злочини німіє людська натура, кров стигне. Безсилні, щоб надати яку-небудь матеріальну допомогу конаючим братам, ми закликаємо наших вірних, щоб молитвою, постом, загальною жалобою, жертвами й всякими можливими добрими вчинками християнського життя благали про допомогу з неба, коли на землі нема жодної надії на людську допомогу. Перед всім світом ми протестуємо знов проти переслідування маленьких, вбогих, слабких і невинних, а гнобителів засуджуємо перед Найвищим судом <...>.

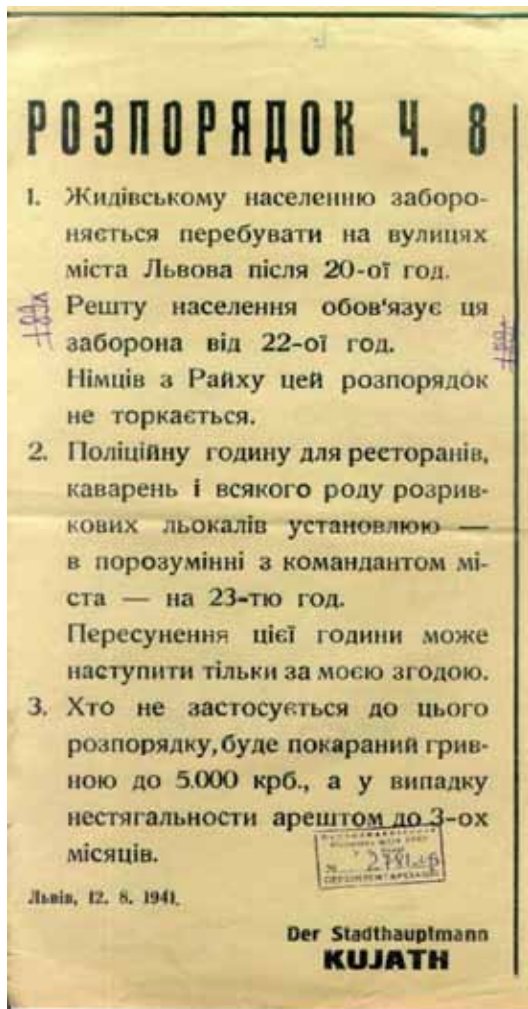
Всіх християн всього світу, всіх тих, що вірять в Бога, особливо всіх робітників і селян, а перш за все всіх наших співвітчизників просимо доєднатися до цього голосу протесту й болю, і рознести його в найдальші закутки світу.

Всі радіостанції просимо рознести наш голос по всьому світу. <...>. Надія наша в Богові.

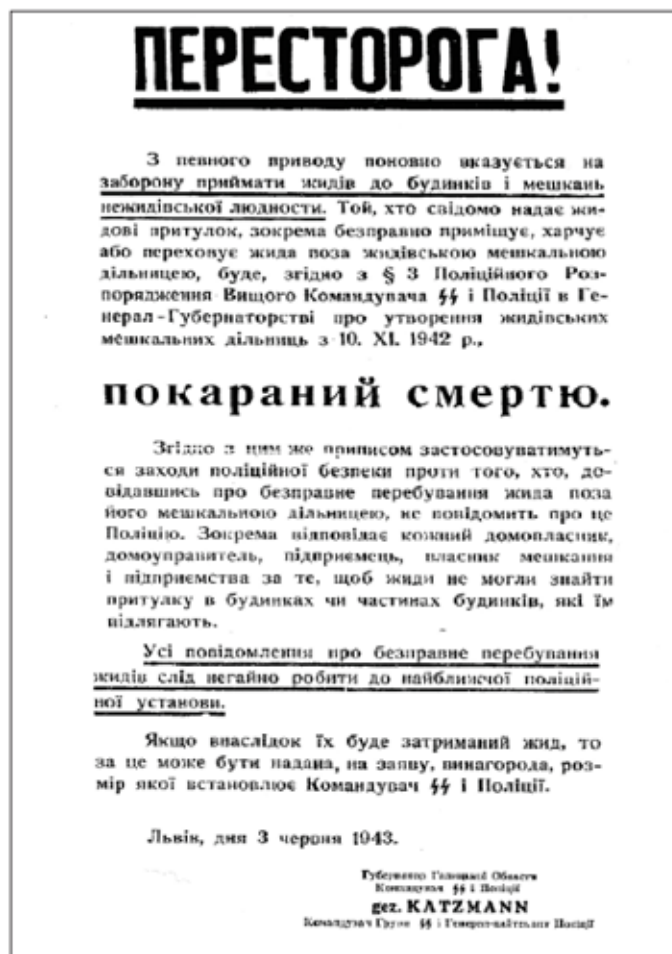
*Дано у Львові в день святої Ольги, дня 24 липня 1933 р.
 Андрей Шептицький митрополит,
 Григорій Хомишин єпископ станіславський,
 Йосафат Коциловський єпископ перемиський,
 Микита Будка єпископ патарський,
 Григорій Лакота єпископ вікарій перемиський,
 Іван Будка єпископ патарський,
 Іван Латишевський єпископ вікарій станіславський.*

Польща та Україна у тридцятих – сорокових роках ХХ століття: невідомі документи з архівів спеціальних служб. Т. 7. Голодомор в Україні 1932–1933. — Варшава — Київ, 2008. — С. 620–624.

► 5. Оголошення

► 6. Оголошення

Ілюстрація 6. 1. Оголошення окупаційної влади у Львові.

► 7. Із листа Митрополита Львівського Андрея Шептицького до Папи Пія XII

29–31 серпня 1942 року

Найсвятіший Отче.

...Після визволення німецькою армією з-під більшовицького ярма ми відчули з цього приводу певну полегшу, котра, однак, не тривала довше, як місяць чи два.

Поступово уряд запровадив насправду незрозумілий режим терору й корупції, котрий з дня на день стає дедалі важчим і нестерпнішим. <...>

Уже принаймні рік немає дня, в який би не чинилися найогидніші злочини, убивства, крадіжки і грабунки, конфіскації та примуси. Першими жертвами є гебреї. Кількість гебреїв, убитих у нашій невеликій країні, з певністю уже перевищила двісті тисяч. У міру просування армії на схід кількість жертв зростає. У Києві упродовж кількох днів убито близько ста тридцяти тисяч чоловіків, жінок і дітей. <...> З часом гебреїв почали убивати на вулицях, на очах усього населення і без крихти сорому. Вочевидь, значна кількість християн, не тільки охрещених гебреїв, але й «арійців», як вони кажуть, впала жертвою безпідставних убивств...

Я оголосив, що убивство людини підлягає відлученню від Церкви, застережному для Ординарія. Я також протестував у листі до Гімmlера і намагався остерегти молодь від запису до поліції, де можна низько впасти.

ЗАВДАННЯ ► для роботи в групах

★ Група №1: Опрацюйте Джерела 5 та 6. Як ви вважаєте, чи були ці оголошення відомі Андрею Шептицькому? Якою би могла бути реакція митрополита на ці листівки?

★ Група №2. Опрацюйте Джерела 7 та 8. Які основні ідеї викладені Андреем Шептицьким у документах? Що спонукало митрополита оприлюднити ці ідеї, надати їм публічності? В чому суть його вибору.

Переклад з польської мови (на польську з французької переклали Ян Казимир Шептицький та Анна Шептицька). Опубліковано: Znak. — 1988. — N400. — S. 64–68.]

► 8. Із Послання Митрополита Андрея Шептицького «Не убий»

21 листопада 1942 року

<...> Дивним способом обманюють себе і людей ті, що політичне вбивство не вважають гріхом, наче би політика звільняла чоловіка від обов'язку Божого закону та оправдувала злочин, противний людській природі. Так не є. Християнин є обов'язковий заховувати Божий закон не тільки в приватному житті, але й в політичному та суспільному житті. Людина, що проливає неповинну кров свого ворога, політичного противника, є таким самим чоловіковбивником, як людина, що це робить для рабунку, і так само заслуговує на кару Божу і на клятву Церкви <...>.

Чоловіковбивник не тільки, що не мав милосердя до вбитого, терплячого, ув'язненого, але ближньому зробив найтяжчу кривду, яку тільки міг зробити, відбираючи йому життя, і то може в хвили, коли той ближній, на смерть не приготований, стратив через неї всяку надію на вічне життя! Тим вчинком скривдив він усі діти вбитого, жінку, старих батьків, які без помочі вбитого, засуджені, може, на голод і нужду. Та не тільки вбив ближнього, але й свою душу позбавив надприродного життя, Божої благодаті, та ввів її у пропасть, з якої, може, вже й не буде спасіння! Бо прокляттям неповинної крові викликав, може, в

своїй душі демонів пожадливості, які кажуть йому в терпіннях і болях ближнього шукати власної радості.

<...> Світ гине з браку любови, гине з людської ненависти! Не переставаймо ж благодати Всевишнього про обильні, теплі дощі його святої благодати з неба.

Львівські Архієпархіальні відомості. — 1942, листопад. — Ч. 11. — С. 179–180, 183.

ЗАВДАННЯ ► Джерела 9–11

★ Чому капелан Кахан називає Андрея Шептицького святим (Джерело 9)?

На які риси А. Шептицького як людини і громадянина звертає увагу Кахан?

★ Якими причинами пояснює Андрей Шептицький роз'єднаність українського народу? Що, на думку А. Шептицького, може об'єднати українців? (Джерело 10)?

★ Відшукайте в праці Андрея Шептицького ідеї, які актуальні для сучасної України (Джерело 10).

★ З якими твердженнями Курта Левіна (Джерело 11):
а) ви погоджуєтесь,
б) які заперечуєте?

► 9. Із статті Л. Хеймана «Забутий епос графа Шептицького»

Коли я вимовив прізвище графа Андрея Шептицького, капелан Кахан помітно пожвавішав <...>. Поклавши руку на священну книгу, полковник Кахан мовив: «Я можу присягнути на цій Біблії, що граф Шептицький був одним із найвидатніших гуманістів в історії людства і найкращим другом, якого коли-небудь мали євреї. Я сказав так не тому, що він врятував мою дружину, мою дитину і мене, а тому, що фактично він організував порятунок від неминучої загибелі сотень євреїв. Коли я зустрівся з ним, йому було майже 80 літ, Шептицький був паралізований, на нього чатувала смерть, але духом він був незламний. Йому не треба було дбати про політичну репутацію. Він знав, що коли нацисти знайдуть євреїв, котрих переховували у церквах чи монастирях, то вони розстріляють усіх священників і монахів, зруйнують усі будівлі або перетворять їх у бараки.

І якщо митрополит ризикував своїми священниками і церквами, то це було виявом справжнього християнства, любові до нашого єврейського народу. У 1942 році, коли євреїв душили в газових камерах Аушвіца та Треблінки, розстрілювали тисячами в

містах і містечках Європи, Шептицький провіщав створення незалежної єврейської держави на Священній землі.

Коли я сказав вам, що Андрей Шептицький був святим, я не перебільшив. Я — професійний офіцер, 20 років прослужив в армії. Я рабин, доктор філософії і теології, знаю людську природу й те, що характерні риси, які роблять людину святою, — це дуже велика рідкість! Але граф Шептицький — це виняток, він володів усіма якостями святого».

Митрополит Андрей Шептицький — праведник України. Книга пам'яті. — Рівне: Ліста, 2001. — С. 49–50.

► 10. Із праці Андрея Шептицького «Як будувати рідну хату». Грудень, 1941 року

На чому ж опреться єдність хати? На національній єдності. Український народ є одним народом, дехто хоче навіть сказати — одним організмом <...> Що ж робить <...> людей одним народом? Передовсім мова. Всі, що по-українськи говорять або, що вважають українську мову за рідну, будуть складати український народ. Безперечно, єдність мови є зв'язком, що об'єднує людей, але не завжди об'єднує їх у народи. <...>.

Український народ через довгі століття належав до різних держав, був розділений різними культурами. Бог дав йому землю, що лежить на пограниччі двох культур між собою ворожих, майже собі ворожих: східної і західної. А що належать і до різних віросповідань, можна б поважно побоюватися, що й Церква не зможе проти цих роздорів виявити в українському народі своєї єднальної сили, сповнити свого посланництва <...>.

Мало який нарід так у релігійному житті поділений, як наш народ, а в тих поділах живуть і діють глибокі антагонізми, що ціле людство роз'єднують на табори <...>. Усі ті антагонізми йдуть від різності держав, до яких належали українці, та на різних, може, етнографічних типах чи расах, з яких змішання колись повстав український народ, і об'єднуються з тими відцентровими силами, що, може, ще дрімають на дні української психіки. З цього виходить, що кожен <...> мусить мати своїм обов'язком працею життя спричинитися до множення елементів єдності, і до усування елементів роздору. <...>

Ясно, як на долоні, що Рідна Хата не повстане, якщо не буде українського моноліту, коли українці-самостійники не зможуть обходячи всі різниці, які їх ділять, завести між собою якнайбільшу єдність. <...> Якщо хочемо всенациональної Хати, бажанням глибоким і щирим, якщо та воля не є тільки фразою, ілюзією, то вона мусить проявлятися на справах, і ті справи мусять вести до єдності.

ЦДІАЛ, Бібл., інв. №756, Пастирське послання Митрополита Андрея Шептицького до духовенства (3 декретів АЄп Собору 1942.), Львівські Архієпархіальні Відомості, [ЛАєВ], Львів, 1942, С.1–19.

► 11. Із інтерв'ю Курта Левіна

ДОВІДКА

Курт Левін народився у 1925 р. у Польщі. Його батько Єзекиїл був равиним у Катовіце. У 30-х роках він переселився з родиною у Львів. Мати Курта Левіна померла і друга дружина батька, Рахиль, замінила йому рідну маму. Львівський равин заприятелював із митрополитом УГКЦ Андреем Шептицьким. Андрей і Климентій Шептицькі врятували єврейського хлопчика Курта Левіна в роки Другої світової війни, сформували його як особистість. Курт Левін усе своє життя працює над тим, щоб єврейська організація «Яд Вашем» визнала митрополита Праведником світу.

Митрополит Андрей був глибоко релігійною людиною, яка пошлятила своє життя Божій справі. Як молодий чоловік він виріс і формувався між українцями, монахами-василіянами, був переслідуваний поляками, росіянами. Митрополит вирішив одне: пошлятити своє життя Господові і допомогти своїм людям. Це було можливо робити в Австро-Угорській імперії, яка добре ставилась до українців, жидів, поляків. Митрополит міг працювати, як єпископ зосереджуватися на питаннях освіти, культури, медичного забезпечення людей. Він ніколи не цікавився політикою. <...> Перший раз, коли митрополит втрутився у політику, а радше за-протестував, — це тоді, коли була пацифікація <...>.

Нині євреї закидають митрополитові, що Він, мовляв, вітав німців. Насправді, то було не так. Німці швидко розігнали український уряд, заарештували провідників. Митрополит <...> писав про це до Риму. <...> А ще мені болить, що українці гоняться за фальшивими ідеями. Митрополит залишив послання «Як будувати рідну хату». Там все написано про розвиток держави. Шарпаніна, куди йти — на Схід чи Захід — призводить лише до економічних негараздів. Митрополит Андрей мріяв бачити сильний народ і сильну державу, усе своє життя допомагав людям. В Україні мають більше пошановувати митрополита Андрея Шептицького, дослуховуватися до його праць. Це унікальний дар українського народу.

Галина Терещук. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.radiosvoboda.org/content/Article/1350914.html

